

МИНИСТАРСТВО ЗА ОБРАЗОВАЊЕ И НАУКУ
БИРО ЗА РАЗВОЈ ОБРАЗОВАЊА

Наставни програм
Историја
за VII разред

Скопје, 2025. година

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О НАСТАВНОМ ПРОГРАМУ

Наставен предмет	Историја
Вид/категорија наставног предмета	Обавезни
Разред	VII (седми)
Теми/Области наставног програма	• Европа у раном средњем веку • Балкан и Македонија у раном средњем веку • Европа у развијеном и касном средњем веку • Балкан и Македонија у развијеном и касном средњем веку • Балкан и Македонија под османлијском влашћу
Број часова	2 часа недељно / 72 часа годишње
Опрема и средства	• Дигитални паметни (смарт) уређаји. • Уџбеник. • Енциклопедије, речници, историјски атлас. • Историјске карте средњег века. • Хамер, флипчарт, маркери, хартија за цртање, бојице, маказице, лепак, лепљива трака, компјутер, ЛЦД пројектор. • Радни листови (према уџбенику/прирачнику), неме карте. • Календар за рачунање времена и илустрације из историјских календара. • Илустративни прикази историјских периода. • Прикази археолошких налазишта и културно-историјски споменици из средњег века у свету и нашој земљи. • Временска трака о догађајима из прошлости. • Часописи, новине, интернет-портали, социјалне мреже. • Аудиовизуелни снимљени садржаји, апликације, прилагођене узрасту. • Други извори учења: споменици културе, музеји, библиотеке, националне институције.

Норматив наставног кадра	Наставу из предмета Историја у седмом разреду може да изводи: • дипломирани професор историје, ниво квалификација VI А према Македонском оквиру квалификација и најмање 240 кредита стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани историчар, ниво квалификација VI А према Македонском оквиру квалификација и најмање 240 кредита стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани историчар-архивиста, са стеченом педагошко-психолошком и методском спремом на акредитованим високо-образовним установама, ниво квалификација VI А према Македонском оквиру квалификација и најмање 240 кредита стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани професор историје са археологијом-наставни смер, ниво квалификација VI А према Македонском оквиру квалификација и најмање 240 кредита стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен.
---------------------------------	--

ПОВЕЗАНОСТ СА НАЦИОНАЛНИМ СТАНДАРДИМА

Резултати учења наведени у наставном програму воде ка стицању следећих компетенција које су обухваћене у области **Друштво и демократска култура** Националних стандарда:

	Ученик/ученица зна и/или уме да:	
VI-A.1	објасни како друштвени фактори утичу на личност и околину и да их узима у обзир приликом формирања мишљења и доношења одлука;	
VI-A.2	анализира сопствено понашање с циљем да се побољша, постављајући реалне и остварљиве циљеве за активно деловање у заједници;	
VI-A.3	формулише и аргументује своје погледе, саслуша и анализира туђе погледе и да се с поштовањем понаша према њима, чак и када се не слаже;	
VI-A.4	изврши критичку рефлексију о различитим личним и друштвеним вредностима и понашањима у различитим контекстима (посебно у етички осетљивим ситуацијама), поштује друштвено прихваћене норме и вредности, али и да их преиспитује када сматра да је то потребно;	
VI-A.5	разуме разлике између људи по било којој основи (родној и етничкој припадности, узрасту, способности, социјалном статусу итд.);	

VI-A.6	препознаје присуство стереотипа и предрасуда код себе и код других и да се супроставља дискриминацији;
VI-A.7	препознаје манифестације вербалног и физичког насиља у свом окружењу, сагледава последице насиља и да му се супротставља;
VI-A.8	сагледа шта повезује, а шта раздваја људе у заједници, проналази начине да допринесе напретку заједнице, имајући у виду потребе и интересе свих;
VI-A.9	препозна рањиве групе у друштву, учествује у хуманитарним и волонтерским акцијама и да их подржава;
VI-A.12	критички анализира и дискутује о вредностима грађанског друштва, различитим улогама и понашањима грађана и о својој улози у њему;
VI-A.13	анализира концепт људских права и права детета, идентификује случајеве кршења права и предузима активности за њихово неселективно поштовање;
VI-A.14	анализира и дискутује о одговорностима извршне, законодавне и судске власти у правној држави и о улози државе у заштити људских права;
VI-A.15	идентификује ситуације у којима грађани могу утицати на живот у заједници и да се ангажује за унапређење услова;
VI-A.16	препознаје ситуације злоупотребе моћи, објашњава штетан утицај корупције на појединца, групу и друштво и да се супротставља таквим појавама у окружењу;
VI-A.19	објашњава значај демократских процеса у друштву и примењује принципе демократског учешћа у оквиру школе;
VI-A.21	разликује значења појмова: нација, народ, етничка заједница, грађани и појединци; појава: етничка и национална припадност, патриотизам и национализам, већина и мањина; као и концепата: територија, регион, држава, друштво, власт и сл., и да их адекватно користи у различитим контекстима;
VI-A.22	идентификује и поштује све националне симболе државе Републике Северне Македоније и испољава осећај припадности држави;
VI-A.23	идентификује географске карактеристике континента, региона и држава у свету и да их повезује са њиховим друштвеним развојем;
VI-A.24	идентификује географске карактеристике наше државе и да их повезује са друштвеним развојем;
VI-A.25	објашњава карактеристике природне и друштвене средине и њихову повезаност са организацијом живота људи;
VI-A.27	Исприча и објасни историју (социјална, културна и политичка) сопственог народа и историје других народа који живее у нашој земљи и у региону, са својим посебностима и у контексту подељене историјске прошлости;

VI-A.29	идентификује разлике и сличности између најзаступљенијих светских религија и атеизма/агностицизма, са посебним освртом на етичке норме и вредности које заступају.
<i>Ученик/ученица разуме и прихвата да:</i>	
VI-B.1	не сме да врши дискриминацију на основу разлика међу људима (полна и етничка припадност, узраст, способности, социјални статус итд.);
VI-B.2	сви људи, укључујући и децу, имају право да изражавају своја мишљења и ставове и да учествују у доношењу одлука које се односе на њихове потребе и интересе;
VI-B.4	неселективно поштовање људских права и слобода је кључно за добробит појединаца и друштва у целини;
VI-B.5	једнакост, равноправност и социјална кохезија су неопходни за успешно функционисање заједнице;
VI-B.6	лични ангажман и сарадња са другима су од суштинског значаја за остваривање заједничког јавног интереса;
VI-B.7	сваки грађанин је дужан да се одговорно понаша према суграђанима, заједници и друштву у целини, стално имајући у виду последице својих поступака по друге и околину;
VI-B.8	сваки грађанин је дужан да поштује законе, правила и прописе који регулишу понашање људи и функционисање институција;
VI-B.9	сваки грађанин треба да преузме одговорност за промене у природи изазване људским активностима;
VI-B.11	свако има право да изабере коју ће религију сматрати својом, односно да изабере да не припада ниједној религији/вери, без последица по основу направљеног избора;
VI-B.12	наша држава је мултикултурно/мултиетничко друштво у којем живе припадници различитих култура/етничких заједница и сваки њен грађанин је одговоран да доприноси интеркултурној размени и поштовању људских права у интересу заједничког живљења у интегрисаном, етнички кохезивном друштву.
VI-B.13	национални идентитет, који проистиче из припадности држави Република Северна Македонија, представља битну компоненту идентитета свих грађана државе.

Наставни програм обухвата и релевантне компетенције из следећих трансверзалних области Националних стандарда:

Језичка писменост, Математика и природне науке, Дигитална писменост, Лични и социјални развој, Техника, технологија и предузетништво и Уметничко изражавање и култура

Ученик/ученица зна и/или уме да:	
I-A.2	познаје и користи различите облике писаног изражавања: књижевне (песма, кратка прича, излагање/говор, књижевни есеј, дневник и сл.) и некњижевне (тематски есеј, извештај, захтев, саопштење, реклама и сл.);
I-A.3	води критички и конструктиван дијалог, аргументовано износи своје ставове;
I-A.5	припреми и одржи говор различите садржине и за различиту сврху, имајући у виду аудиторијум (узраст и етничку/културну разноликост);
I-A.8	разуме садржаје звучних порука: уме да издвоји, анализира, процени/вреднује и сажме информације из порука и да их изрази (писмено и усмено) сопственим речима;
I-A.9	разуме садржаје писаног текста: да уме да их издвоји, анализира, процени/вреднује и сажме информације из текста и да их изрази (писмено и усмено) сопственим речима;
I-A.10	разуме визуелно приказане садржаје (дијаграме, табеле и графиконе, илустрације, анимације и сл.), да уме да их издвоји, анализира, процени/вреднује и сажме, као и да их објасни (писмено и усмено);
I-A.12	користи информације из различитих извора и медија и приступа критички, имјући у виду извор, контекст, сврху и поузданост представљених информација;
III-A.5	препоручује/примењује размер у разним контекстима свакодневног живота;
III-A.16	Израђује и користи цртеже у размеру и тумачи мапе;
III-A.29	разматра и бира идеје, посматра, предвиђа и поставља претпоставке (хипотезе), прикупи и процени доказе, провери предвиђања, планира, организује и спроводи истраживање, евидентира, обрађује, анализира и презентује резултате, оцењује и дискутује о закључцима;
IV-A.9	у комуникацији с другима у мултикултуралном дигиталном простору, поштује различите учеснике и прати правне, културне и етичке норме понашања у дигиталном простору;
IV-A.10	води рачуна о свом дигиталном идентитету, безбедности и репутацији и поштује политике приватности;
IV-A.12	истражује могућности за коришћење различитих модела и симулација, комбиновање статичних и динамичких приказа, звука, текста и слика ради модификовања или креирања једноставних креативних мултимедијалних производа са конкретном наменом и за одређену публику;
IV-A.13	дефинише критеријуме за квалитет дигиталних производа и решења, укључујући иновативност и корисност;

V-A.3	идентификује различите компоненте сопственог идентитета који се гради на основу припадности различитим друштвеним групама (на пример: родни, етнички и национални идентитет) и различитим улогама које има у животу (на пример: ученик, син/ћерка);
V-A.4	процени сопствене способности и постигнућа (укључујући предности и мане) и да на основу тога одреди приоритете који ће му омогућити развој и напредовање;
V-A.5	препознаје емоције код себе и код других, уочи последице сопствених емоционалних реакција у различитим ситуацијама и примењује одговарајуће стратегије за суочавање са емоцијама;
V-A.6	поставља циљеве за учење и лични развој и ради на превазилажењу изазова који се јављају на путу њиховог остварења;
V-A.7	користи сопствена искуства ради олакшавања процеса учења и прилагођавања сопственог понашања у будућности;
V-A.8	своје време организује на начин који ће му омогућити да ефикасно и ефективно оствари постављене циљеве и задовољи сопствене потребе;
V-A.9	предвиди последице својих поступака и поступака других по себе и друге;
V-A.10	примењује етичке принципе када вреднује исправно и погрешно у својим и туђим поступцима и испољи врлине као карактерне особине (као што су: поштење, правичност, поштовање, стрпљење, брига, пристojност, захвалност, одлучност, храброст и самодисциплина);
V-A.11	делује самостално, са потпуном свешћу о томе од кога, када и како може да затражи помоћ;
V-A.12	успешно се носи са социјалним притисцима;
V-A.13	комуницира са другима и представи се на начин примерен ситуацији;
V-A.14	активно слуша и реагује на одговарајући начин, показујући емпатију и разумевање за друге и изражавајући сопствене бриге и потребе на конструктиван начин;
V-A.15	сарађује са другима у остваривању заједничких циљева, делећи сопствена гледишта и потребе са другима и имајући у виду гледишта и потребе других;
V-A.16	препознаје проблеме у односима са другима и приступа конструктивно у решавању конфликта, поштујући права, потребе и интересе свих укључених страна;
V-A.17	тражи повратну информацију и подршку за себе, али такође пружа конструктивне повратне информације и подршку у корист других;
V-A.18	истражује, поставља релевантна питања ради откривања проблема, анализира и процењује информације и сугестије и проверава

	претпоставке;
V-A.19	даје предлоге, разгледа разне могућности и предвиђа последице у циљу извођења закључака и доношења рационалних одлука;
V-A.21	анализира, процени и унапреди сопствено учење;
VII-A.9	активно учествује у тимском раду према усвојеним правилима и са доследним поштовањем улоге и доприноса свих чланова тима;
VIII-A.3	изражава сопствене идеје, искуства и емоције користећи уметничке или друге облике креативног изражавања (индивидуално или колективно);
VIII-A.5	показује познавање сопствене културе и различитих начина њеног изражавања кроз књижевност и визуелне уметности, музику и плес, грађевине и друге културне продукте;
VIII-A.6	идентификује разлике и сличности између сопствене културе и других култура у ужем и ширем окружењу и анализира њихову повезаност и међузависност;
VIII-A.7	препознаје и објашњава како се културне карактеристике мењају током времена и у различитим контекстима;
VIII-A.10	идентификује и преиспита стереотипе и предрасуде према припадницима других културних група које се манифестују у његовом окружењу;
VIII-A.12	тумачи свет не само из угла припадника своје културе, већ и кроз перспективу других култура.
<i>Ученик/ученица разуме и прихвата да:</i>	
I-B.1	се преко изучавања матерњег језика развија сопствени језички и културни идентитет, а кроз језичку комуникацију преноси се културно наслеђе и култура живљења;
I-B.3	читањем текстова различите садржине и структуре развија се писменост, формира се шира слика о себи и свету и подстиче се писање из потребе и задовољства;
I-B.4	садржај и начин изражавања сопственог мишљења могу допринети очувању и унапређењу комуникације, али и изазвати неразумеваше и конфликте;
III-B.5	знатижеља и иновативност су кључне за развој научноистраживачког мишљења;
III-B.9	потребно је разумети предности, ограничења и ризике научних теорија и њихове примене, као и показивати развијен однос према доношењу исправних одлука и изградњи вредности, укључујући и морални аспект у решавању проблема;
IV-B.3	потенцијали ИКТ ће се повећати и треба их пратити и користити, али и да постоји критички однос према поузданости, поверљивости и утицају података и информација који су доступни путем дигиталних уређаја;
IV-B.4	је у дигиталном простору важно обезбедити заштиту идентитета, приватности и емоционалне сигурности, не користити говор мржње и сајбер насиље и поштовати правила и норме комуникације у дигиталним заједницама;
IV-B.5	информације доступне у дигиталном простору треба користити етички, у складу са дефинисаним правилима и за добробит људи;
V-B.2	спознаја о сопственом идентитету доприноси јачању самопоуздања и развоју личности;
V-B.3	властита постигнућа и добробит у највећој мери зависе од труда који сам/сама улаже и резултатима које сам/сама постиже;

V-Б.4	сваки поступак који предузме има последице по њега/њу и/или његову околину;
V-Б.7	су иницијативност, упорност, истрајност и одговорност важни за извршавање задатака, постизање циљева и савлађивање изазова у свакодневним ситуацијама;
V-Б.8	интеракција с другима је двосмерна - као што има право да тражи од других да му омогуће задовољење личних интереса и потреба, тако има и одговорност да остави простор другима да задовоље њихове интересе и потребе;
V-Б.9	тражење повратне информације и прихватање конструктивне критике доводи до сопственог напретка на индивидуалном и друштвеном плану;
VII-Б.4	радна етика, културна осетљивост и однос према другима важни су за стварање и одржавање позитивне радне климе;
VII-Б.5	ресурси нису неограничени и треба их користити одговорно;
VIII-Б.3	поштовање и промовисање сопствене културе доприноси јачању културног идентитета и достојанства;
VIII-Б.4	културна разноликост утиче на развој идентитета припадника различитих култура;
VIII-Б.5	разлике међу културама треба посматрати као прилике за учење и као изазове за међусобно разумевање и напредак;
VIII-Б.6	поштовање и промовисање других култура доприноси обезбеђивању поштовања сопствене културе од стране других.

РЕЗУЛТАТИ УЧЕЊА

Тема: ЕВРОПА У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Укупно часова: 15

Резултати учења:

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. препознаје значај средњег века у историји човечанства;
2. именује најразвијеније европске државе у раном средњем веку и лоцира их на историјској карти и временској траци;
3. објашњава разлоге и последице Велике сеобе народа;
4. описује облике државног и друштвеног уређења држава у раном средњем веку и објашњава њихове разлике;
5. описује најзначајније ратне кампање европских владара у раном средњем веку и објашњава њихове последице на политичке и територијалне промене у Европи;
6. описује културна, научна и технолошка достигнућа европских држава у раном средњем веку и препознаје њихов утицај у савременом друштву;
7. препознаје разлике и сличности између хришћанства и ислама.

Ученик/ученица ће:

1. развити поштовање за културно наслеђе Европе и Византије у раном средњем веку.

Содржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
• Појам и значај средњег века (средњи век, периодизација, рани средњи век, развијени средњи век, касни средњи век, извори, значење)	• Објашњава периодизацију средњег века. • Одређује рани, развијени и касни средњи век на временској линији. • Наводи главне изворе за историју средњег века. • Препознаје значај средњег века у историји човечанства.
• Велика сеоба народа и ране европске краљевине (климатске промене, Врата народа, племенски савез, Готи, Хуни, Вандали, Аварски каганат, Словени, Атила, Битка народа)	• Одређује правце кретања племена на историјској карти. • Објашњава разлоге и последице Велике сеобе народа. • Наводи значајније раносредњовековне краљевине и објашњава њихове карактеристике.

• Франачка држава (Меровинзи, Каролинзи, Клодовик, Пипин Мали, Карло Велики, Ахен, Верден, Папска држава, царство)	• Одређује време и простор формирања Франачке државе на историјској карти и временској траци. • Именује најистакнутије владаре Франачке државе и наводи њихова достигнућа. • Објашњава користи папства од јачања Франачке државе. • Препознаје значај Споразума из Вердена као основу за стварање неких модерних европских држава
• Источното Римско Царство (Византија) (Ромеи, Константин I, Јустинијан I, Ираклиј, македонска династија, Константинопол, василевс, трансформација, Јустинијаново законодавство)	• На историјској карти и временској траци лоцира византијску државу за време владавине Јустинијана I. • Описује промене у византијској држави за време Ираклијеве династије. • Наводи најзначајније представнике Македонске династије и објашњава њихов значај у јачању државе. • Сагледава важност византијског законодавства за модерне правне системе.
• Арабијски калифат (Бедуини, Арабија, Мухамед, Мека и Медина, Хиџра, калифат, Омар)	• Описује природне услове на Арабијском полуострву и занимања најстаријих становника. • Објашњава значај Меке и Медине за појаву ислама. • Описује најзначајније догађаје из живота Мухамеда. • На историјској карти показује правце ширења Калифата. • Објашњава значај ислама за формирање Калифата.
• Друштво у Европи и Византији (V-XI век) (феудализам, оземљени сељаци, феудалац, вазалство, прекариј, имунитет, тематски систем, стратези, стратиоти, парици, пронија)	• Препознаје значај земљорадње за функционисање средњовековних друштвених система. • Описује хијерархијску постављеност феудализма. • Објашњава начин функционисања тематског система у Византији. • Наводи примере сличности и разлике друштвених система у Западној Европи и Византији.
• Научна и технолошка достигнућа у раном средњем веку (Магнаурска школа, Фотиј, Михаил Псел, Кордобски универзитет, библиотека, математика, арапски бројеви, Авицена, медицина, болници, астрономија, архитектонски иновации, купола, грчка ватра)	• Објашњава улогу Арабљана у развоју математике, медицине, архитектуре и других наука. • Описује делатност Магнаурске школе у Константинополу. • Објашњава утицај науке у средњем веку на живот човека. • Наводи и описује византијске архитектонске иновације. • Именује неколико најзначајнијих научних достигнућа Европе у раном средњем веку и објашњава њихову примену у савремености.

• Култура и културно наслеђе Европе и Византије (V-XI век) (мозаици, иконе, нерукотворне иконе, цркве, Света Софија, базилика „Св. Виталије“, Синајски манастир, калиграфија, скрипториуме, палимпсести, Каролиншка ренесанса, дворска академија)	• Наводи најзначајнија средњовековна културна и уметничка достигнућа. • Препознаје сачуване трагове средњовековне европске културе у савремености. • Објашњава утицај религије на стварање културе и уметности. • Пореди културна достигнућа између византијске, западноевропске и арапске културе и објашњава њихове разлике и сличности.
• Хришћанство у раном средњем веку (Вселенски собори, патријарх, црквени Оци, Августин, Јован Златоуст, Василије Велики, еретички покрети, аријанство, иконоборство, Велика схизма)	• Именује значајније ранохришћанске свете Оце. • Описује црквену хијерархију. • Објашњава значај Васељенских сабора за формирање хришћанског веровања. • Објашњава разлоге и последице Велике схизме. • Наводи неке од еретичких покрета и објашњава њихове разлике са православним хришћанством.
• Ислам: основна веровања и религиозне пракције (пет стубова, Алах, џамија, Ђаба, Коран, сунити, шиити, хадис, шеријат)	• Наводи пет стубова ислама. • Објашњава значај Ђабе за муслимане. • Препознаје сличности и разлике између сунита и шиита. • Објашњава значај хадиса и шеријата за ислам.
Примери активности • Наставник започиње кратким објашњењем Велике сеобе народа, користећи историјску карту Европе из IV до VI века. Затим припрема потребне материјале: карте са испрекиданим стазама, картице са разлозима за сеобу и маркере. Ученици се деле у четири групе (Визиготи, Остроготи, Хуни и Вандали или други) и бирају вође. Свака група добија картицу са разлогом за сеобу и планира своју трајекторију на карти. Затим, групе решавају различите изазове на путу као што је прелазак реке, савладавање неприступачних предела, освајање територија, преговори са другим народима и битке да би се стигло до одређеног циља на историјској карти која је одређена за групу; на основу изазова одлучују како да маркерима повежу испрекидане стазе. Затим, свака група презентује разлоге за миграцију, избор трајекторије кретања и препреке које су имали на путу. Са наставником као водичем кроз цео процес упоређује се историјска тачност кретања и избор трајекторија ученика и анализирају се разлози, изазови и последице миграција током Велике сеобе народа. Ова активност подстиче код ученика развијање просторно- временске оријентације, разумевање узрочно-последичне везе у историјским процесима, вештине за тимски рад и доношење одлука, критичко размишљање и решавање проблема. • Ученици прво истражују о историји Франака. На часу, наставник дели ученике у три групе: краљеви, крупни земљорадници (саветници)	

и хроничари, објашњавајући њихове улоге. Наставник презентује историјска сценарија са конкретним проблемима за сваког краља (Клодовик, Карло Мартел, Пипин Кусиот и Карло Велики). Саветници предлажу решења, краљеви одлучују, а хроничари бележе одлуке и последице. Наставник смишља сценарио који може да обухвата унутрашње реформе, спољну политику или културне промене. Након сваког завршеног сценарија, хроничари презентују исход. Наставник затим објашњава праву историјску верзију, упоређујући је са изборима ученика и подстиче дискусију о последицама од њихових одлука. Ова активност подстиче критичко размишљање, доношење одлука и разумевање историјских процеса и њихових последица.

- Ученици следе презентацију о друштвеном животу у Западној Европа и Византији, у којој су објашњени западноевропски феудални систем и тематски систем у Византији. Наставник дели ученике на шест група, прве три групе су: западноевропски владари (краљ или цар), феудалци (вазали) и оземљени сељаци; друге три групе су: византијски цар, стратег и стратиот (војник-земљорадник). Групе добијају задужења додатно да истраже и да опишу задатке, одговорности и функцију у друштву свеке од улога коју су добили. На крају, наставник на табли црта три пирамидално распоређена Венова дијаграма на којима групе пишу сличности и разлике између владара оба друштва, између феудалаца и стратега и између оземљених сељака и стратиота. Ова активност подстиче критичко размишљање, упоредну анализу и разумевање друштвених структура у средњовековној Западној Европи и Византији.
- Ученици имају задатак да истраже о византијском цару Јустинијану I и о франачком краљу/цару Карлу Великом, односно о њиховој унутрашњој и спољној политици, о утицају на културу и развој друштва, као и о утицају који су њихове државе имале на околне народе и Европу. Наставник организује дебату између две групе ученика који треба да докажу ко је имао већи политички и културни утицај на Европу и ко је успешније водио своју државу. Осим тога, наставник формира још једну трећу групу ученика која ће пратити дебату и оцењиваће боље аргументе. Свака група бира свог говорника који ће моћи да се конслутује са својом групом после сваке рунде аргумената. На крају, група оцењивача уз помоћ наставника, на основу квалитета аргумената, брзине у реакцији против аргумената и тимски рад одређује победника. Ова активност подстиче код ученика развијање критичког размишљања, истраживачке вештине, аргументовање, тимски рад и дубље разумевање историјских процеса и њихов утицај на развој Европе.
- Ученици припремају пројекат и презентацију о Арабијском калифату. Наставник их дели у неколико група, а свака група истражује различит аспект теме. Резултати презентују на заједничком хамеру или мултимедијална презентација.

Група 1: Опис природних услова на Арапском полуострву и занимања бедуина.

Група 2: Значење Меке и Медине за ислам.

Група 3: Живот Мухамеда (догађаји као Хиџра).

Група 4: Правци ширења Калифата (историјска карта).

Група 5: Значење ислама за формирање Калифата.

Наставник поставља питања за резимирање преко којих треба да се закључи када и у којим околностима се развила потреба за политичким уједињењем становника Арабије, како и зашто би било потребно проширивање Калифата. Ова активност подстиче истраживачке

вештине, тимски рад, синтезу информација и разумевање комплексних историјских процеса повезаних са формирањем и ширењем Арабијског калифата.

- Ученици се деле на 4 групе: научна/природнонаучна група (математичари, астрономи, хемичари/алхемирачи), архитектонска група (архитекте), медицинска група (лекари), уметничка група (уметници и писци). Осим тога, наставник формира и владарску групу, састављену од ученика који представљају улогу цара, краља или калифа са пратећим благородницима. Свака од четири групе припрема истраживање о достигнућима из своје области у раном средњем веку. Групе бирају достигнуће које сматрају најзначајнијим из области и припремају макету или нацрт који треба да презентују пред владарском групом, покушавајући да је убеди да ће се тим изумом допринети некаквом друштвеном напретку. Владарска група има кључну улогу у активности. Они пажљиво слушају презентације других група, оцењујући их на основу квалитета истраживања, практичне примене и потенцијалних друштвених бенефита. Након презентовања, владарска група води дискусију и доноси одлуку о томе који предлог заслужује највећу подршку, зидајући хијерархију предложених достигнућа. Наставник преко активности покушава да подстакне ученике да дубински продру у средњовековна научна, уметничка и технолошка достигнућа, развијајући притом вештине за тимски рад, критичко размишљање, истраживање и убедљиво презентовање.
- Наставник дели ученике у 4 групе, при чему свака група добија једну тему повезану са историјом Византије, као на пример: оснивање Константинопола од Константина I, владавина и законодавство Јустинијана I, реформе Ираклија или достигнућа Македонске династије. Групе имају 15 минута да смисле кратке приче повезане са њиховом темом. Затим, свака група добија велики лист хартије подељен на четири дела, на којима цртају по једну сцену из своје приче, користећи бојице или фломастере. Ученици могу да користе и временске траке или карте у својим цртежима да би боље приказали историјске догађаје и локације. Након завршетка цртежа, групе презентују своје приче пред осталима, објашњавајући шта се догађа у свакој сцени и како се то повезује са историјом Византије. На пример, група која обрађује цара Ираклија може да нацрта сцену из његових битки против Персијаца и Авара или опсаде Константинопола. Након сваке презентације, остали ученици могу да поставе по неколико једноставних питања презентерима. На крају, сви цртежи се окачињу на зидове учионице, стварајући „галерију“ византијске историје. Наставник завршава активност кратком дискусијом о наученом. Ова активност подстиче креативност, визуелно представљање историјских догађаја, тимски рад и развијање презентацијских вештина код ученика.
- Наставник припрема велику таблу (штампану на листу хартије) за игру са нумерисаним пољима, фигуре за кретање и картице са питањима о Великој сеоби народа и раним европским краљевствима. Питања обухватају теме попут климатских промена, Врата народа, племенски савези, Готи, Хуни, Вандали, Аварски каганат, Словени, Атила, Битка народа и карактеристике раносредњовековних краљстава. Ученици се деле у 4-5 група које се такмиче крећући се по табли. Најпре, свака група извлачи по један листић са бројем како би се одредио редослед група. Притом група са бројем 1 извлачи картицу са питањем и ако одговори тачно иде напред за једно поље, а ако не, остаје у месту, затим исто праве редоследно све групе. Победник је група која ће прва стићи до краја табле. Ова активност подстиче интерактивно учење, тимски рад и продубљивање знања о Великој сеоби народа на забаван и такмичарски начин.
- Наставник припрема неколико једноставних, али занимљивих закона из Јустинијановог корпуса закона, написаних на листу хартије. Ученици се

деле у мале групе од по неколико члана. Свака група добија по један „случај“ - кратка прича о ситуацији која тражи правно решавање, заједно са 3-4 релевантна закона из Јустинијановог кодекса. Групе имају 10-15 минута да проуче случај и законе, да дискутују и донесу „пресуду“. Затим, свака група презентује своју пресуду пред целим одељењем, објашњавајући које законе су применили и зашто. Остали ученици могу да постављају питања или да предложи алтернативна решења. На крају, наставник води кратку дискусију о томе како се ови византијски закони разликују или су слични са савременим законима, и како је Јустинијанов правни систем утицао на развој модерног права. Ова активност подстиче да ученици активно размишљају о примени закона, да развијају вештине аргументације и да разумеју важност Јустинијановог права у историјском контексту.

- Наставник црта велику Т-табелу на табли, са „хришћанством“ на левој и „исламом“ на десној страни. Ученици се деле у мале групе. Свака група добија празан лист хартије на коме треба да нацрта своју Т-табелу. Наставник затим чита разне констатације повезане са веровањима, праксама, светим књигама, верским вођама и историјским догађајима повезаним са двема религијама. Групе дискутују о свакој изјави и одлучују у којој колони да је сместе. Ако изјава важи за обе религије, записују је у обе колоне. Након завршетка, групе прослеђују своје одговоре. Наставник записује тачне одговоре у главној Т-табели, објашњавајући сличности и разлике. На крају, ученици дискутују о томе шта су научили о двема религијама и које сличности и разлике су их изненадиле или су им оставиле утисак. Ова активност подстиче критичко размишљање, упоредну анализу и продубљено разумевање сличности и разлика између хришћанства и ислама.
- Наставник организује квиз знања за утврђивање и систематизације теме. Дели ученике у три екипе (А, Б, В), водећи рачуна о уједначености екипа. Објашњава правила квиза: 1. Свака екипа бира по једног ученика кој ће одговарати на питања. Остали чланови екипе учествују у формулисању одговора. Наставник чита питање за екипу А (питања за квиз су у облику презентације, илустровани одређеном сликом или цртежом), која одговара. За тачан одговор добија се 1 поен. 2. Ако екипа А не зна одговор или одговори погрешно, одговара екипа Б. За тачан одговор добијају 1 поен, ако погреше или не знају одговор одговара екипа В. 3. На друго питање прво одговара екипа Б по истом принципу, на треће екипа В и тако до краја листа са питањима. Наставник на табли црта табелу за уписивање бодова. Контролише тачност одговора и уписује поене за сваку екипу у табели.

Тема: БАЛКАН И МАКЕДОНИЈА У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Укупно часова: 20

Резултати учења:

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. објашњава разлоге и последице за досељавање Словена на Балкан;
2. именује балканске државе у раном средњем веку и лоцира их просторно и временски;
3. наводи Македонске склавиније и објашњава њихово организовање и функционисање;
4. објашњава стварање и уређење Самуилове државе;
5. објашњава разлоге и последице устанака у Македонији у XI веку;
6. упоређује раносредњовековна друштва на Балкану и објашњава разлике и сличности;

7. описује рад светих Ћирила и Методија и светих Климента и Наума и објашњава њихово културно и духовно наслеђе; 8. описује рад и значај Охридске архиепископије; 9. објашњава процес хришћанизације Словена у Македонији и његов утицај на живот људи; 10. описује карактер богомилског покрета и препознаје његов утицај у Европи. Ученик/ученица ће: 1. развијати поштовање културе и културног наслеђа Балкана и Македоније у раном средњем веку.	
Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
• Насељавање Словена на Балкан (сеоба народа, Карпати, Панонска низија, Јужни Словени, Авари, моноксили, топонимија)	• Наводи правце кретања Словена и објашњава главне разлоге за њихову сеобу. • Именује значајнија јужнословенска племена и лоцира њихову сеобу на историјској карти. • Објашњава разлоге због којих су Словени успели да пробију византијску одбрану на Балкану. • Преко примера објашњава последице пресељења Словена на Балкан.
• Стварање бугарске државе (Аспарух, Дунав, Плиска, Преслав, Борис, Симеон, царство, покрштавање, златни век)	• Одређује место и време стварања Бугарске државе на историјској карти и временској траци. • Именује значајније владаре Бугарске државе у раном средњем веку и објашњава њихову улогу у јачању државе. • Објашњава разлоге и последице процеса покрштавања Бугара. • Из примера бугарске државе у времену Симеона разуме функционисање империјалних средњовековних држава.
• Дукља и Рашка (Рас, планинске области, Властимир, Часлав, Доклеја, Зета, Јован Владимир, Михаил, краљевска круна)	• Наводи географске и временске оквире у којима су формиране Дукља и Рашка. • Описује односе Рашке са њеним суседима. • Именује најугајније владаре Дукље и објашњава њихову улогу у јачању и проширивању државе. • Објашњава утицаје и везе између Дукље и догађаја у Македонији.
• Албанија у раном средњем веку (романизовано становништво, Илири, Словени, Готи, Аполонија, Авлона, Драч, Никопол, византијска власт)	• Објашњава како је Велика сеоба народа утицала на територију Албаније и описује однос између новоприселих племена и староседелца.

	• Описује интересе и односе балканских држава према Албанији у раном средњем веку. • Објашњава разлоге за дизање Тихомировог устанка. • Препознаје значај Албаније као зоне интереса између хришћанских центара у Риму и Константинопољу.
• Македонске склавиније (Драговити, Смолјани, Сагудати, Солун, архонти, Пребонд, Хацон, полудржавне формације, чуда, Св. Димитриј Солунски)	• Именује део словенских племена која су се населила у Македонији и лоцира их на историјској карти. • Описује словенске нападе на Солун и објашњава разлоге за њихов неуспех. • Препознаје разлику између племена и склавиније и објашњава политичке карактеристике Македонских склавинија. • Описује однос македонских Словена према староседелачком становништву.
• Самуилова држава (Никола, комитопули, Самуил, устанак, тетрархија, Трајанова капија, Беласица, Преспа, Св. Ахил, Василиј II, црква, круна, папа, Гаврил Радомир, Јован Владислав)	• На историјској карти лоцира простор где је Самуилова држава била концентрирана и показује правце ширења. • Објашњава значај устанака комитопула и њихову улогу у стварању државе. • Објашњава околности и улогу папства у односу на крунисање Самуила за цара. • Анализира односе са Византијом и описује најзначајније сукобе. • Наводи разлоге за распад Самуилове државе. • Преко примера Самуилове државе сагледава формирање нових држава у средњем веку.
• Устанци у Македонији у XI веку (Петар Делјан, Тихомир, Алусијан, Скопље, Драч, Острово, Ђорђи Војтех, скопски благородници, Константин Бодин, Костур)	• Именује вође и устанке у Македонији у XI веку. • Објашњава разлоге за подизање устанака. • На историјској карти лоцира пределе који су били захваћени устанцима. • Анализом упоређује оба устанка и објашњава разлоге за њихово гушење. • Преко примера за устанак у XI веку препознаје континуиране тенденције за отпор и политичку независност на територији Македоније.
• Друштво у балканским државама (V-XI век)	• Наводи називе владарских титула сваке од балканских држава. • Објашњава појам „феудална монархија“. • Преко примера једне од балканских држава објашњава феудалну хијерархију.

(феудална монархија, хан, жупан, комес, крал, кнез, цар, престоница, царска канцеларија, болјари, благородници, слободни сељаци, занатлије)	Упоређује и описује разлике и сличности у друштвима балканских земаља.
Појава и развој словенске писмености (Свети Кирил и Методиј, глагољица, солунска наречја, старословенски језик, просветитељи, Богослужбене књиге, Моравска мисија, Рим, Адријан II, Ростислав, тријезичници)	- Објашњава услове у којима је створена словенска азбука. - Описује живот словенских просветитеља Кирила и Методија и објашњава њихову делатност. - Објашњава значај Моравске мисије за распрострањивање хришћанства и словенске писмености. - Сагледава заслугу светих Кирила и Методија за културни развој словенских народа и европске цивилизације.
Делатност Св. Климента и Св. Наума (ученици, Кутмичевица, Охридска књижевна школа, универзитет, епископ, кирилометодијевска традиција, чудотворац, Охридско језеро)	- Описује улогу Св. Климента и Св. Наума као ученика светих Кирила и Методија и објашњава њихов допринос у развоју словенске културе и писмености. - Објашњава функцију и активност Охридске књижевне школе. - Примећује и описује утицај који је Св. Климент имао као учитељ и епископ на живот људи. - Препознаје Св. Климента и Св. Наума као значајне светитеље у македонској духовној традицији.
Култура и културно наслеђе на Балкану у раном средњем веку (похвална слова, житија, Панонске легенде, Црноризац Храбар, Асеманово јеванђеље, Зографско јеванђеље, Преславска школа, ћирилични натписи, Самуилова тврђава, Св. Софија, Св. Пантелејмон, сликарство)	- Наводи примере најзначајнијих грађевина, књижевна и уметничка дела на Балкану у Македонији у раном средњем веку. - Описује делатност Преславске књижевне школе. - Примерима књижевних дела и натписима одређује жаришта глагољице и ћирилице на Балкану.
Христишћанизација Словена у Македонији (многобоштво, Перун, Весна, Лада, Велес, Солунска митрополија, царски походи, словенска кнежевина, словенска азбука, Св. Климент и Св. Наум)	- Описује религију и веровања Словена пре прихватања хришћанства. - Описује улогу светих Кирила и Методија и њихових ученика у хришћанизацији Словена. - Објашњава утицај Византије и Бугарске на хришћанизацију Словена у Македонији. - Сагледава дуготрајност процеса словенске хришћанизације.
Богомилство	- Описује структуру богомилске општине. - Наводи основна богомилска веровања и навике.

(еретички покрет, павликијани, дуализам, цар Петар, поп Богомил, поп Василиј, Бабуна, дедец, обични и савршени, мегленска и драговитска општина, Беседа против богомила, патарене)	• Објашњава разлоге за ширење богомилства на Балкану. • Описује однос балканских држава према Богомилском покрету. • Препознаје утицај богомилства на проширивање сличних еретичких учења у Европи.
• Охридска архиепископија (аутокефална православна црква, црквена организација, Свет синод, архиепископија, Василиј II)	• Објашњава оснивање Охридске архиепископије као аутокефалне православне цркве. • Разуме улогу цркве у држави и свакодневном животу. • Објашњава улогу Охридске архиепископије у неговању словенске писмености. • Описује однос Византије и других држава у чијем саставу је опстајала Охридска архиепископија.
Примери активности • Активност почиње поделом ученика у четири групе, свака са задатком да истражи различите аспекте словенске миграције и насељавања на Балкану. Наставник на располагање даје велику историјску карту Европе и Балкана, историјске исечке за које сматра да су релевантни и по могућности приступ интернету, историјским књигама и материјалима за израду плаката. Свака група добија специфични истраживачки задатак: прва група истражује прапостојбину Словена, друга се фокусира на разлоге сеобе Словена, трећа проучава словенска племена која су се населила на Балкану, док четврта група истражује промене које су настале на Балкану досељавањем Словена. Ученици имају 15 минута за истраживање, након чега следи период од 10 минута за припрему кратких презентација. Затим, свака група има по 5 минута за презентовање својих налаза, затим ако је могуће илуструју и на историјској карти. После сваке презентације, остале групе имају могућност да поставе питања или да додају информације. Уколико има времена на истом часу или на часу за утврђивање, наставник затим води заједничку дискусију, подстичући ученике да размисле о томе шта су научили о старим Словенима, како се одвијала њихова миграција и какве промене су настале на Балкану након њиховог доласка. Посебан акценат се ставља на концепт „словенизације“. Уколико су обезбеђени плакати ученици за домаћи израђују по један за свој задатак. Ова активност подстиче истраживачке вештине, тимски рад, критичко размишљање и разумевање историјских процеса повезаних са словенском миграцијом и насељавањем на Балкану. • Активност започиње с циљем да ученици упореде и уоче сличности и разлике између ране бугарске државе и српских држава Дукља и Рашка. Ученици се деле у шест група, при чему свака група представља једног значајног владара: Борис I и Симеон I из Бугарске, Властимир и Часлав из Рашке, и Михаил и Константин Бодин из Дукље. Групе имају 15 минута да истраже о свом владару (преко материјала који даје наставник, уџбеник или истраживање на интернету под менторством наставника), фокусирајући се на време владавине, главна достигнућа, изазове са којима се суочавао и односима са суседним државама. Затим се организује „средњовековни савет“ где по један представник из сваке групе „глуми“ свог владара. Владари седају у круг и свако има мало времена да се представи и да истакне	

своја највећа достигнућа. Наставник затим подстиче дискусију питањем како су ојачали своју државу, какве односе су имали са Византијом, како је утицало хришћанство на њихово владање и који су били највећи изазови са којима су се суочили. Остали ученици могу да постављају „владарима“ додатна питања. На крају, наставник води дискусију о сличностима и разликама између ових држава и владара, фокусирајући се на процес формирања држава, улогу хришћанства, односима са Византијом и културним развојем. Ова активност подстиче ученике да активно учествују, развијају вештине за истраживање и презентацију, и да схвате комплексне односе између средњовековних балканских држава.

- Наставник припрема листу констатација о Албанији у раном средњем веку. Ученици су подељени у мале групе од 3-4 ученика. Свака група добија два листа хартије са написаним симболима за тачно и нетачно: „Т“ и „F“. Процес се одвија овако: Наставник чита констатацију (пример: „Драч је био важан град под византијском влашћу;“ „Албанија је била насељена само Илирима у раном средњем веку;“ „хришћанство није имало никакав утицај у средњовековној Албанији;“). Групе дискутују кратко и одлучују да ли је истина или неистина. На знак наставника, све групе истовремено показују свој лист хартије. Наставник тражи од једне групе која је одговорила тачно, да објасни свој одговор. Ако ни једна група није одговорила тачно, наставник даје објашњење. Након сваке изјаве, наставник додаје додатне информације како би се тема проширила. На крају, група са највише тачних одговора објашњава која информација им је била најзанимљивија и зашто. Ова активност подстиче критичко размишљање, тимски рад и брзо доношење одлука код ученика при учењу историје раносредњовековне Албаније.
- Активност почиње објашњавањем ученика да ће свако од њих преузети улогу личног животописца и пратиоца цара Самуила. Ученици добијају лист хартије који ће представити њихов „дневник“. Наставник их затим води кроз четири кључна догађаја из живота цара Самуила: устанак комитопулита из 969. г. или из 976. г., проглашавање Самуила за цара, победа код Трајанове капије и пораз код Беласице. За сваки догађај, ученици пишу кратку белешку у свом дневнику, укључујући чињенице о догађају, замишљеној реакцији Самуила и њихово лично мишљење као „пратиоца и биографа“. Након завршетка свих догађаја, неколико ученика чита своје белешке пред одељењем. Наставник води завршну дискусију о разним интерпретацијама истих догађаја, подстичући ученике да размишљају критички о историјским личностима и догађајима. Ова активност подстиче развијање историјске емпатије, критичко размишљање и креативно писање код ученика преко личног доживљавања кључних догађаја из живота цара Самуила, као и разумевање значења Самуилове државе у средњовековној македонској историји.
- Активност започиње поделом ученика у четири групе, при чему свака група добија специфични истраживачки задатак о Македонским склавинијама. Прва група истражује о словенским племенима која су се населила у Македонији, са фокусом на Драговите, Берзите, Смолјане и Сагудате, и лоцира их на историјској карти. Друга група се фокусира на словенске нападе на Солун, као и разлоге за неуспех у нападима. Трећа група истражује политичке карактеристике Македонских склавинија, објашњава разлику између племена и склавиније. Четврта група проучава однос македонских Словена према староседелачком становништву. Након истраживања, свака група припрема кратку презентацију са кључним налазима. Наставник затим организује дискусију где групе презентују своја сазнања, а остали ученици постављају питања и додају своја сагледавања. На крају, наставник води завршну дискусију, повезујући разне аспекте Македонских склавинија и њихов значај у раносредњовековној историји Македоније. Ова активност подстиче развијање истраживачких вештина и тимски рад код ученика. Истовремено, то продубљује њихово разумевање Македонских склавинија и раносредњовековне историје Македоније преко активног учешћа и дискусије.
- Наставник припрема две неме карте Македоније и околних области на хартији или на таблаи, без означених имена градова или региона. Ученици се деле у две групе: једна припрема о устанку Петра Делјана и друга о устанку Ђорђи Војтеха. Свака група добија листу са кључним местима повезаним са њиховим устанком (на пример: Скопље, Драч, Острово, Костур) и задатка да лоцирају ова места на некој карти. Док означавају

места, ученици треба да објасне:

- Шта се догодило на том месту;
- Које личности су биле укључене;
- Зашто је тај догађај везан за ток устанка;

Након завршетка, групе презентују своје карте, а наставник води дискусију фокусирану на:

- Разлоге за избијање устанака;
- Кључне личности и њихове улоге;
- Исход и последице устанака;
- Поређење оба устанка, идентификујући сличности и разлике у њиховим поводима, токовима и последицама;

Ова активност помаже ученицима да визуелизирају и боље схвате кључне аспекте оба устанка, развијајући вештине за анализу и поређење историјских догађаја.

- Наставник започиње активност цртањем велике пирамиде на табли, подељене на неколико нивоа. Објашњава да ће заједно „изградити“ феудално друштво на Балкану. Сваки ученик добија могућност да изађе испред табле и да дода један елемент на цртежу: на врху пирамиде црта се владар (цар, краљ, кнез, жупан и др.), на следећем нивоу цртају се благородници, а на нижим нивоима сељаци и занатлије. Када ученик црта, треба да објасни шта црта и зашто је то важно за феудално друштво, док други ученици могу да дају предлоге или да поставе питања. Наставник подстиче ученике да додаду и друге елементе као што су замкови, куће, алатке или симболи власти. На крају, када сви ученици допринесу, наставник води кратку дискусију о целој слици, истичући кључне карактеристике феудалног друштва. Ова активност подстиче активно учешће, визуелно представљање и тимско учење на начин који је лак за разумевање и забаван за ученике.
- На почетку, ученици следе мултимедијалну презентацију наставника о стварању словенске азбуке Св. Ћирила и Методија и њено ширење преко рада Св. Климента и Св. Наума. Након предавања, наставник пише на табли следеће кључне речи: Кирил, Методиј, глаголица, Климент, Наум, Охрид, писменост. Ученици се деле у мале групе. На основу предавања наставника и онога што су запамтили, свака група има задатак да састави кратку причу својим речима, користећи све ове кључне појмове. Прича треба да опише како се појавила и ширила словенска писменост, према њиховом разумевању материјала, без да консултују додатну литературу или уџбеник. На крају, свака група чита своју причу пред одељењем. Наставник истиче тачне информације из сваке приче, коригује евентуалне грешке и допуњава важним чињеницама које би могле бити испуштене. Ова активност подстиче креативно размишљање, синтезу информација и активно учешће ученика у разумевању и интерпретацији историје словенске писмености.
- Најпре, наставник црта велику временску траку на табли, подељену на три периода: предхришћанско веровање Словена, време

хришћанизације Словена у Македонији и време Охридске архиепископије до XI века. Затим, наставник даје кратко подсећање за сваки период, истичући кључне концепте, личности и догађаје. Након сваког дела од кратког предавања за подсећавање, ученици се позивају да изађу испред табле и да додају важне информације на временској траци, као што су имена словенских богова у паганском периоду, имена важних мисионара у периоду хришћанизације или личности и догађаји повезани са Охридском архиепископијом. Наставник охрабрује ученике да постављају питања и дискутују о информацијама док се додају на траци. Откако се испуни цела временска трака, наставник води дискусију о променама у веровањима кроз време и важност формирања посебне црквене институције на територији Македоније, подстицајући ученике да примете да процеси трају и не завршавају се у једном моменту. На крају, ученици добијају задатак да напишу кратки резиме о целом процесу религиозних промена, користећи временску траку као визуелну помоћ. Ова активност укључује све ученике у стварању временске траке, помаже им да визуелно схвате промене у веровањима кроз време, и подстиче их да активно размишљају о историјским процесима хришћанизације и развоја цркве у средњовековној Македонији.

- Наставник ученицима даје кратке материјале са објашњавањем суштине богомилства. Затим, ученике дели у мале групе од неколико ученика. Свака група добија лист хартија са једном јасном „богомилском поруком“ – кључни аспект богомилског учења. Примери порука: „материјални свет је створен од зла;“ „треба да се одбијају црквени ритуали;“ „сви људи су једнаки пред Богом.“ Задатак групе је да дискутује о поруци и да припреми објашњење зашто богомили верују у то, да да аргумент како би одбранили ово веровање пред властима и пример како би ово веровање утицало на свакодневни живот људи. Након дискусије свака група презентује своје закључке пред целим одељењем. Наставник подстиче питања и дискусију међу групама, допуњавајући објашњења са историјског контекста. На крају, наставник води завршну дискусију о утицају богомилства на средњовековно друштво и његово наслеђе. Ова активност подстиче критичко размишљање, анализу и разумевање суштине и утицаја на богомилско учење на средњовековно друштво.
- Наставник започиње активност кратким објашњењем о културном наслеђу Балкана у раном средњем веку. Затим, на табли црта три колоне са насловима: „књижевност“, „грађевинарство“ и „уметност“. Ученици један по један излазе испред табле и додају по један пример у одговарајућој колони, укратко објашњава о чему је реч. На пример, у „књижевности“ могу да се додају нека од житија; у „грађевине“ – неке од значајнијих цркава у раном средњем веку; у „уметност“ – достигнућа у црквеном сликарству, односно фреске или иконе. Наставник подстиче ученике да се сете и других примера који нису споменути почетним објашњењем. Откако се попуни довољан број појмова у колонама, наставник води кратку дискусију о развоју културе на Балкану и разноврсности културног наслеђа. Ова једноставна активност подстиче ученике на визуелно представљање и синтезу знања о културном наслеђу Балкана у раном средњем веку.
- Наставник организује квиз знања за утврђивање и систематизацију теме. Дели ученике у три екипе (А, Б, В), водећи рачуна о уједначености екипа. Објашњава правила квиза: 1. Свака екипа бира по једног ученика који ће одговорати на питања. Остали чланови екипе учествују у формулисању одговора. Наставник чита питање за екипу А (питања за квиз су у облику презентације, илуструју се одговарајућом сликом или цртежом), која одговара. За тачан одговор се добија 1 поен. 2. Ако екипа А не зна одговор или одговори погрешно, одговара екипа Б. За тачан одговор добијају 1 поен, ако погреше или не знају одговор одговара екипа В. 3. На

друго питање прво одговара екипа Б по истом принципу, на треће екипа В и тако до краја листа са питањима. Наставник на табли црта табелу за уписивање бодова. Контролише тачност одговора и уписује поене за сваку екипу у табели.

Тема: ЕВРОПА У РАЗВИЈЕНОМ И КАСНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Укупно часова: 15

Резултати учења:

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. објашњава крсташке походе и разуме њихов значај;
2. објашњава процес слабљења Византије и разуме последице пада Константинопоља;
3. објашњава рађање европских монархија и описује њихове међусобне односе и процес централизације власти у Западној Европи;
4. наводи примере открића из Ере открића и разуме њихов значај у човековој историји;
5. објашњава процес појаве и развој средњовековних градова и наводи примере карактеристичних средњовековних градова;
6. описује начин живота у Византији у средњем веку;
7. наводи примере научних и технолошких достигнућа у развијеном и касном средњем веку и разуме њихов значај;
8. објашњава појаву хуманизма и ренесансе, наводи њихове главне карактеристике и представнике;
9. наводи примере витешких редова у средњем веку и објашњава њихове односе са католичком црквом и државне власти у Западној Европи;
10. објашњава поделе у хришћанству изазване процесом реформације и реакције католичке цркве против реформације.

Ученик/ученица ће:

1. развити поштовање културе и културног наслеђа средњовековне Европе.

Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
• Крсташки походи (крсташи, Клермон, Урбан II, Свете земље, Божји гроб, Јерусалим, Фридрих I Барбароса, Ричард Лавље Срце, Филип II Август, Саладин, Акра)	• Наводи разлоге за крсташке походе. • Објашњава улогу западних цркава у организовању крсташких похода. • Одређује најважније походе и лоцира их на историјској карти и временској траци. • Упоредује последице крсташких похода за земље Западне Европе и Источног Медитерана.
• Византија од XII до XV века (Комнени, Палеолози, Манцикерт, Епирска држава, Никејско Царство, Михаил VIII Палеолог, грађански рат, најамници, Константин XI Драгаш)	• Објашњава последице Четвртог крсташког похода за Византију. • Наводи државе које су формирале територију Византије након Четвртог крсташког похода и лоцира их на историјској карти. • Описује околности у којима је Византија обновљена.

	• Наводи разлоге за слабљење Византије и потпадања под осмалијском влашћу. • Објашњава значење пада Константинопола под власт Османлија у историји Европе.
• Европске монархије у развијеном и касном средњем веку (Свето Римско Царство, Отон I, Хајнрих IV, Каноса, Нормани, Хенри II Плантагенет, Јован Безземља, Велика повеља слободе, Енглеска, Француска, Филип IV Лепи, Стогодишњи рат)	• Објашњава разлоге за сукоб између Папске државе и Светог Римског Царства. • Описује освајање Енглеске од стране Нормана и његове последице. • Наводи примере централизације државне власти у Западној Европи. • Разуме значај Велике повеље слободе у историји човечанства. • Наводи разлоге и последице Стогодишњег рата.
• Ера открића (поморски пут до Индије, Кристофер Колумбо, Америка, претколумбовске цивилизације, Маје, Инке, Ацтеки, Америго Веспучи, Фернандо Магелан, компас, каравела, барут, астролаб, географска карта, Васко де Гама, Рт добре наде)	• Наводи и лоцира на историјској карти најважнија открића из Ере открића. • Објашњава порекло имена Америка. • Разликује разлоге за географска открића и њихове последице. • Наводи примере техничких достигнућа која су допринела за лакше откривање нових земаља. • Објашњава значај путовања Фернанда Магелана за људску цивилизацију.
• Средњовековни град (еснафи/цехови, гилди, Венеција, Џенова, Пиза, Марсеј, Дубровник, комуна, зидине, ровови, покретна врата, епидемије, куга)	• Објашњава процес појаве средњовековних градова. • Наводи облике организовања занатлија и трговаца. • Описује изглед средњовековних градова. • Наводи примере средњовековних градова у Западној Европи. • Објашњава разлоге за појаву епидемија и наводи примере познатих епидемија у средњем веку.
• Живот у Византији (мерење времена, забава, игре, хиподром, хигијена и нега, традиције, школе, улоге жена)	• Објашњава начин живота у Византији. • Наводи и објашњава најважније традиције у Византији. • Објашњава улогу жене у византијском друштву. • Наводи примере свакодневних навика Ромеја (хигијена, забава, интеракција и друго).
• Наука и филозофска мисао од XII до XVIII века (универзитети, Болоња, Париз, Оксфорд, Јохан Гутенберг, Никола Коперник, Галилео Галилеј,	• Описује улогу универзитета као центара новог начина образовања. • Разликује универзитете и црквене школе у средњем веку.

астрономија, физика, телескоп, филозофија, Френсис Бекон, Томас Хобс, Џон Лок)	- Објашњава најважнија научна и технолошка достигнућа у развијеном и касном средњем веку. - Наводи главне правце развоја филозофске мисли крајем средњег века. - Наводи примере универзитета из средњег века који постоје до данас.
Успон западноевропске културе и уметности до XVIII века (хуманизам, ренесанса, Фиренца, мецени, Рим, Франческо Петрарка, Џовани Бокачо, Данте Алигијери, базилика Свети Петар во Риму, Леонардо да Винчи, Микеланђело, Мона Лиза, Тајна вечера, романски стил, готски стил, Нотр Дам, Вилијам Шекспир, Мигел де Сервантес, Николо Макијавели, Волфганг Амадеус Моцарт)	- Објашњава процес појаве хуманизма и ренесансе као нових праваца у европској култури. - Наводи главне карактеристике хуманизма и ренесансе. - Објашњава промене у средњовековном друштву које су изазване хуманизмом и ренесансом. - Наводи најважније представнике хуманизма и ренесансе у књижевности и уметности. - Препознаје примере готског и романског архитектонског стила у Европи.
Црква и религија у животу средњовековног човека (Инокентиј III, унија, витешки редови, темплари, францисканци, доминиканци, катари)	- Објашњава утицај цркве и религије у западноевропским друштвима. - Објашњава црквену политику папе Инокентија III. - Наводи најутичајније витешке редове у средњем веку и описује њихов однос са католичком црквом и државним властима у Западној Европи. - Наводи примере прогона еретика од стране католичке цркве.
Реформација и противреформација (реформација, протестантство, Мартин Лутер, лутеранство, калвинизам, Хенри VIII, англиканизам, језуити, инквизиција)	- Наводи разлоге који су довели до појаве реформације. - Објашњава поделе у хришћанству изазване реформацијом. - Наводи главне гране протестантизма и њихове представнике. - Објашњава реакцију католичке цркве против реформације.
Примери активности Ученици подељени у две групе добијају задатак да представе замишљену ситуацију у којој: 1. Ученици из групе А су рицари који су учествовали у Четвртом крсташком походу и након његовог завршетка записују „своја сећања и утиске“ са похода. У тексту објашњавају циљ похода, измењен правац кретања, последице похода и његове вође. 2. Ученици из групе Б су трговци у Јерусалиму, чији домови и магацини су спаљени након освајања града од стране крстоноша током Првог крсташког похода. У тексту објашњавају разарања града која „су доживели“ и исте у облику писма шаљу њиховим рођацима у суседном граду. Након завршетка задатка ученици уз помоћ наставника дискутују о разним последицама крсташких похода у земљама Западне Европе и Источног Медитерана. Ова активност подстиче развијање историјске емпатије, критичко размишљање, креативно	

писање и дубље разумевање крсташких похода и њихове последице.

- Наставник дели ученике у групе од највише 5 ученика, при чему један ученик има задатак да буде средњовековни европски владар, тројица ученика су његови саветници који предлажу решења, а један ученик је хроничар који записује одлуке „свог владара“. Пред ученицима из разних група дата су разна сценарија, изазови и питања из области ратовања, економије и друштва и у односу на те ситуације потребно је да донесу одлуке о будућности њихове државе. Затим, наставник подстиче ученике да размишљају о историјским последицама њихових одлука. Након завршетка активности, „хроничари“ из групе презентују одлуке „њихових владара“ и уз помоћ наставника анализирају позитивне и негативне последице које произилазе из тих одлука. Ова активност подстиче критичко размишљање, доношење одлука и разумевање историјских процеса и њихове последице.
- Ученици подељени у две групе добијају задатак да представе замишљену ситуацију у којој: 1. Ученици из групе А су путници на броду „Санта Марија“, који под командом Кристофера Колумба прелази Атлантиски океан и стиже до Сан Салвадора. Чим се врате кући ученици записују „своја искуства“ из путовања са Колумбом. Притом у тексту описују каравелу којом су се кретали, објашњавају на који начин су успели да се оријентишу кроз Атлантиски океан и шта су открили (или су мислили да су открили) на експедицији са Колумбом. 2. Ученици из групе Б су путници на броду „Викторија“, који је био једини брод у експедицији Фернанда Магелана, који се успешно вратио у Шпанију. Након повратка кући ученици записују „своја искуства“ из путовања са Магеланом. Притом у тексту описују са колико бродова и у ком правцу су кренули, где су се кретали, са каквим изазовима су се суочавали на путовању, шта се догодило са предводником њихове експедиције и какве биљне културе су откриле на путовању. Наставник стално води и усмерава ученике ка информацијама које су релевантне за њих у току активности. Ова активност подстиче развијање критичког размишљања, креативно писање и дубље разумевање Ере открића.
- Ученици заједно са наставником организују изложбу за развој средњовековних градова. Ученици подељени у три групе налазе фотографије и податке о познатим средњовековним градовима који и данас постоје, као и о томе како су изгледали средњовековни занати, како је изгледала трговина у средњовековним градовима. Упоредно упоређују средњовековне и савремене градове. Ова активност подстиче развијање вештина за истраживање, критичко размишљање и упоредну анализу.
- Ученици се деле у три групе и свака група вуче лист са текстом (историски извор) који описује разне аспекте у вези са животом у Византији. Притом, у историјском извору који добија прва група наведене су византијске традиције, у извору који добија друга група наведене су свакодневне навике Ромеја (хигијена, забава, интеракција и друго), а у извору који добија трећа група је описана улога жене у византијском друштву. Наставник помаже ученицима да анализирају историјске изворе и да свате њихов садржај. Затим ученици уз помоћ наставника одговарају на следећа питања: 1. Које су најпознатије византијске традиције? 2. Каква је улога жене у византијском друштву? 3. Како је изгледао свакодневни живот Ромеја? 4. Да ли се живот у Византији разликовао од живота у градовима Западне Европе? Ова активност подстиче развијање способности за критичко размишљање, разумевање и тумачење историјских извора и продубљује познавања ученика за начин живота у Византији.
- Ученици подељени у 4 групе добијају задатак да истражују на интернету и историјској литератури о развоју науке и технологије у развијеном и касном средњем веку. Прва група истражује о најзначајнијим проналасцима који су олакшали живот људи, друга група

истражује о развоју астрономије и физике, трећа група истражује о развоју филозофске мисли, а четврта група истражује о појави првих универзитета. Свака група сакупља податке, селектира и израђује плакате које затим презентују. На крају часа ученици преко постављених питања од стране наставника одговарају и воде дискусију о свим променама које су се десиле код људи с развојем науке и технологије у развијеном и касном средњем веку. Ученици добијају задатак да израде табеле у којима ће унети информације које су презентоване на часу. Ова активност подстиче истраживачке вештине, тимски рад, синтезу информација и разумевање развоја науке и технологије у развијеном и касном средњем веку.

- Наставник и ученици израђују визуелну презентацију о хуманизму и ренесанси у Европи, при чему једна група ученика истражује о познатим писцима и књижевним делима, друга група ученика истражује о познатим уметницима и уметничким делима, а трећа група ученика истражује о најпознатијим архитектонским стилима у средњовековној Европи (готски и романски). Преко својих задатака ученици откривају утицај античке уметности и културе на хуманизам и ренесансу и откривају промене у средњовековном друштву изазване хуманизмом и ренесансом. Ова активност подстиче истраживачке вештине, тимски рад, критичко размишљање и разумевање хуманизма и ренесансе и њихов значај у историји човечанства.
- Ученици подељени у две групе добијају задатак да израде презентацију о различитим аспектима средњовековне цркве. Истражују на интернету, енциклопедији и другим изворима. Затим заједно са наставником проверавају тачност података. Једна група израђује презентацију о најутицајнијим витешким редовима у средњем веку и њихов однос са католичком црквом, а друга група о еретицима и њиховом односу са католичком црквом. Након израде презентације заједно са наставником дискутују о улози средњовековне цркве у свакодневном животу људи у средњем веку и откривају утицај католичке цркве у западноевропском друштву. Ова активност подстиче критичко размишљање, вештине о истраживању и продубљеном разумевању разних аспеката средњовековне цркве.
- Ученици подељени у четири групе добијају задужење да истражују на интернету о реформацији и противреформацији. Заједно са наставником проверавају тачност података. Затим прва група израђује презентацију о животу Мартина Лутера, друга група о разлозима за реформацију, трећа о карактеристикама протестантизма, а четврта о реакцији католичке цркве против реформације. Четири групе ученика затим презентује сазнања до којих су дошли и уз помоћ наставника преко отворене дискусије извлаче закључке у вези са процесом реформације. Ова активност подстиче вештине о истраживањима, тимском раду, критичком размишљању и разумевању реформације и противреформације.
- Наставник организује квиз знања о утврђивању и систематизацији теме. Дели ученике у три екипе (А, Б, В), водећи рачуна о уједначености екипа. Објашњава правила квиза: 1. Свака екипа бира по једног ученика који ће одговорати на питања. Остали чланови екипе учествују у формулисању одговора. Наставник чита питање за екипу А (питања за квиз су у облику презентације, илустрована одговарајућом сликом или цртежом). За тачан одговор се добија 1 поен. 2. Ако екипа А не зна одговор или одговори погрешно, одговара екипа Б. За тачан одговор добија 1 поен, ако погреше или не знају одговор одговара екипа В. 3. На друго питање прво одговара екипа Б по истом принципу, на треће екипа В и тако до краја листе са питањима. Наставник на табли црта табелу за уписивање бодова. Контролише тачност одговора и уписује поене за сваку екипу у табели.

Тема: БАЛКАН И МАКЕДОНИЈА У РАЗВИЈЕНОМ И КАСНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ**Укупно часова: 10****Резултати учења:**

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. објашњава стварање и ширење бугарске и српске државе у развијеном средњем веку и препознаје њихове сличности и разлике;
2. наводи најважније феудалне државе и породице у Албанији у развијеном средњем веку и разуме њихове међусобне односе;
3. описује најважније ратне кампање и територијална проширења Османлија на Балкану и објашњава разлоге слабљења балканских држава у сусрет сукобу са Османлијском државом;
4. именује самосталне феудалне владаре и државе у Македонији у XIII и XIV веку и лоцира их просторно и временски;
5. описује привредни живот балканских земаља и објашњава утицај разних привредних грана на свакодневницу људи;
6. описује културна достигнућа балканских народа и препознаје њихово наслеђе у савременом друштву.

Ученик/ученица ће:

1. развијати поштовање културе и културног наслеђа Балкана и Македоније у развијеном и касном средњем веку.

Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
• Успон Бугарске и Србије (Друго Бугарско Царство, Петар, Асен, Трново, Калојан, Иван II Асен, Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Милутин, Стефан Душан, Душанов законик, царевина, Скопље)	• Одређује на историјској карти и временској траци простор и време стварања бугарске и српске државе у развијеном средњем веку. • Објашњава процес обнове бугарске и српске државе и наводи њихове најзначајније владаре. • Одређује на историјској карти освајања Стефана Душана и Ивана II Асена и открива сличности и разлике међу њима.
• Албанија у развијеном средњем веку (Албанци, Арбанон, Прогон, Кроја, Епирска држава, Арта, Михаил Ангел Комнен, Теодор Ангел Комнен, Клокотница, Карло I Анжујски, Краљевина Албанија, Карло Топија, Балша II, Кастриоти, Дукађини, Музаки)	• Објашњава стварање феудалне државе Арбанона и разуме њене односе са суседним државама. • Наводи најзначајније догађаје и владаре из историје Епирске државе. • Објашњава односе албанских благородника са Краљевином Сицилије у времену краља Карла I Анжујског. • Наводи примере феудалних породица из Албаније и одређује њихове територије на историјској карти.
• Самостални феудални владари у Македонији у XIII веку	• Именује самосталне владаре у Македонији у XIII веку и лоцира их на историјској карти.

(Добромир Хрс, крсташки походи, Струмица, Просек, феудална држава, Стрез, борбе око престола, Пелагонијска битка, Алексиј Слав, деспот, Мелник, Хенри I)	• Објашњава разлоге осамостаљивања и описује карактер њихових држава. • Упореджује самосталне владаре у Македонији у XIII веку и истиче сличности и разлике. • Препознаје њихову улогу у балканским процесима у XIII веку.
• Самостални феудални владари у Македонији у XIV веку (Серска држава, деспот Јован Угљеша, Урош V, царица Елена, повеље, Прилепско краљевство, Вукашин, савладарство, Косовска битка, Прилеп, Битка на Марици, краљ Марко, Велбужд, Јован и Константин, Дејановићи, Ровине)	• Наводи самосталне феудалне владаре у Македонији у XIV веку и лоцира их у простору и времену. • Објашњава околности и разлоге за осамостаљивање Вукашина и Угљеше. • Објашњава значај Маричке битке и последице на Балкан и Македонију. • Преко примера краља Марка и браће Дејановића сагледава концепт вазалства према Османлијској држави. • Препознаје значење и утицај краља Марка на македонску народну традицију.
• Потпадање Балкана и Македонија под османлијску власт (Турци-Селџуци, беглуци, емири, Осман, Мурат I, Галиполе, Едрене (Одрин), Битка на Марици, Косовска битка, Бајазит I, Трновско Царство, Видинско Царство, Српско деспотство, Топија, Кастриоти)	• Одређује на историјској карти и временској траци простор и време стварања Османлијске државе. • Наводи разлоге слабљења балканских држава у сусрет сукобу са Османлијама. • Објашњава и показује на историјској карти најважније војне кампање и територијална проширивања Османлијске државе на Балкану. • Наводи примере значајнијих битки и владара из периода потпадања Балкана и Македоније под османлијску власт.
• Привредни живот на Балкану (триполни систем, зависни сељаци, технитари, Власи, сточарство, земљорадња, воденице, рудници, Ново Брдо, Злетово, Саса, солане, ковање монета, пчеларство, виноградарство)	• Наводи основна занимања људи у средњем веку на Балкану. • Разуме и објашњава вишезначност термина „Власи“. • Именује најзначајније средњовековне привредне гране на Балкану и објашњава њихов утицај на живот људи.
• Култура на Балкану и Македонији (летописи, апокрифи, Борилов синодикт, ктиторство, Марков и Варошки манастир, сликарство, вајарство, Маркове куле, Црква „Св. Андреја“, Хиландар, Зографски манастир, Дечански манастир, Царевец,	• Описује карактеристике и достигнућа Балкана и Македоније у књижевности, архитектури и сликарству (XII-XV век). • Разуме и објашњава значај средњовековног ктиторства. • Објашњава концепт уметничког занатства. • Преко културног стваралаштва на Балкану објашњава везу између културе и религије у средњем веку.

Примери активности

- Наставник приказује визуелну презентацију о оснивању бугарске и српске државе и њихово јачање. Затим наставник на табли црта Венов дијаграм са два круга при чему један круг представља српског владара Стефана Дупана, а други представља бугарског владара Иван II Асена. Ученици добијају задатак да попуне Венов дијаграм са посебним и заједничким карактеристикама, идејама или подвизима наведених владара. Затим ученици заједно са наставником проверавају тачност њихових одговора и дискутују око бугарске и српске државе у развијеном средњем веку. Ова активност подстиче критичко размишљање, поредбену анализу и продубљено разумевање сличности и разлика између два владара, а преко њих и обе државе у третираном периоду.
- Наставник приказује визуелну презентацију о најзначајнијим феудалним државама и породицама у Албанији у развијеном средњем веку. Ученици у паровима добијају неме карте на којима треба да означе територије које су контролисале албанске феудалне породице и територије на којима се протезала феудална држава у Албанији, заједно са њиховим центрима. Наставник презентује сопствену карту и заједно са ученицима проверава тачност информација. Ова активност подстиче развијање просторне оријентације код ученика и дубље разумевање географских услова у којима су функционисале албанске феудалне породице и државе.
- Наставник припрема три „тајне поруке“, по једна за сваког владара (Добромир Хрс, Стрез и Алексиј Слав). Свака порука садржи кључне информације о владару, али неке речи су замењене празним линијама.
Пример:
„Ја, _____, владао сам у граду _____. Осамосталио сам се због _____. Моја држава је била _____ према карактеру. Имао сам сукобе са _____.“ Ученици се деле у три групе. Свака група добија једну „тајну поруку“ и има задатак да попуни празнине користећи уџбенике или материјале које даје наставник. Откако попуне поруке, групе их читају пред одељењем. Остали ученици слушају пажљиво и покушавају да открију о ком владару је реч. Након читања свих порука, наставник води дискусију о сличностима и разликама између владара, разлоге за њихово осамостаљивање и њихову улогу балканским процесима. Ова активност подстиче ученике да истражују и да синтетизују кључне информације о владарима на креативан начин.
- Ученици су подељени у три групе, свака је одговорна за једну самосталну феудалну државу у Македонији у XIV веку: Серска држава Угљеше, Прилепско краљевство Вукашина и Марка и Држава Јована и Константина Дејановића. Свака група добија велики лист хартије на коме треба да нацрта временску траку која обухвата XIV век. На траци, групе имају задатак да означе кључне догађаје повезане са њиховом државом, укључујући: године владавине, важне битке, промене владара (ако их има) и значајне политичке одлуке. Поред догађаја, групе треба да додаду кратка објашњења за сваки догађај. Након завршетка, групе презентују своје временске траке испред одељења. Наставник подстиче дискусију о разлозима за осамостаљење, односима међу државама, концепту вазалства и њиховом значају у историји Македоније у средњем веку, користећи временске траке као визуелну помоћ. Ова активност подстиче активно учење и развој историјских вештина преко креативне визуелизације и анализе кључних догађаја повезаних са самосталним феудалним државама у

Македонији у XIV веку.

- Ученици подељени у две групе добијају задатак да представе замишљену ситуацију у којој: 1. Ученици из групе А се постављају у позицију Јована Угљеше пред Маричком битком. Њихова држава је у непосредном суседству са Османлијама, а већ дуже време османлијски коњички одреди продиру дубоко у њихову државу с намером да опљачкају и да изазову отворену битку. У таквој ситуацији ученици имају задатак да напишу писмо околним феудалцима са намером да их убеди да им се придруже у борби против Османлија. Наставник помаже ученицима током формулисања аргумената зашто остали феудалци треба да учествују у бици против Османлија. 2. Ученици из групе Б су феудални владари који су „дobili писмо“ од Јована Угљеше у коме их позива на заједничку битку против Османлија. Њихов задатак је да напишу одговор на то писмо при чему ће дати одговоре на следећа питања: Да ли ће учествовати у бици и зашто? Да ли ће притом користити све ресурсе и целу војску којом располажу? Да ли ће помагати Јовану Угљеши да брани своје границе или ће заједно с њим кренути у поход на коначни обрачун са Османлијама? Наставник помаже ученицима да представе ситуацију у којој се налазе феудални владари на Балкану у том периоду и помаже им да формулишу аргументе у писму. Након завршетка задатка ученици читају своја писма и заједно са наставником дискутују о могућим последицама њихових одлука по њихову феудалну државу. Ова активност подстиче развијање историјске емпатије, критичко размишљање и креативно писање код ученика преко личног доживљавања кључних догађаја од потпадања Балкана и Македоније под османлијском власти.
- Активност започиње поделом ученика у пет група, свака фокусирана на разне привредне гране средњовековног Балкана: земљорадња, сточарство, занатство, рударство и ковање монета и специјализованих делатности (пчеларство, виноградарство). Свака група добија задатак да истражи своју тему користећи уџбенике и додатне материјале, да припреми кратак текст до 200 речи, да нађе или нацрта 2-3 илустрације и да издвоји 3-5 кључне чињенице. Наставник обезбеђује штампане материјале за сваку групу. Ученици затим комбинују своје налазе на великом заједничком хамеру, креирајући визуелни преглед привредног живота средњовековног Балкана. Алтернативно, уколико школа има техничких могућности, групе могу да припреме по 2-3 слајда за сваку тему, који се затим комбинују у једну мултимедијалну презентацију. На крају, групе презентују своје делове, а наставник води дискусију о међусобној повезаности разних привредних грана и њихов утицај на средњовековно друштво на Балкану. Ова активност подстиче ученике да истражују, раде у тиму и да представљају своја истраживања на визуелан и информативан начин.
- Ученици подељени у две групе и добијају задатак да истражују народно стваралаштво везано за Марка Краљевића. Затим, прва група добија задатак да истражује народна предања, а друга група истражује епске песме које се односе на живот Краљевића Марка. Откако свака група презентује урађено, ученици преко дискусије уз помоћ наставника одговара на следеча прашања:
 - Против кога се борио Краљевић Марко у народним предањима и кога је штитио?
 - Са каквим карактерним особинама се одликује Краљевић Марко?
 - Какав је био физички изглед Краљевића Марка?
 - Како је било његово оружје и како је изгледао његов коњ?
 - Да ли и како се приказивање Краљевића Марка у народним умотворинама разликује од података о Краљевићу Марку према историјским изворима? Наставник учествује у дискусији и у с м е р а в а ученике према тачним одговорима. Ова активност подстиче развој вештина за

истраживање, тимски рад, критичко размишљање и дубље разумевање разлика између народног стваралаштва и историјских извора. Наставник организује квиз знања за утврђивање и систематизацију теме. Дели ученике у три екипе (А, Б, В), водећи рачуна о уједначености екипе. Објашњава правила квиза: 1. Свака екипа бира по једног ученика који ће одговарати на питања. Остали чланови екипе учествују у формулисању одговора. Наставник чита питање за екипу А (питања за квиз су у облику презентације, илустрована одређеном сликом или цртежом), која одговара. За тачан одговор добија се 1 поен. 2. Ако екипа А не зна одговор или одговори погрешно, одговара екипа Б. За тачан одговор добијају 1 поен, ако погреше или не знају одговор одговара екипа В. 3. На друго питање прво одговара екипа Б по истом принципу, на треће екипа В и тако до краја листе са питањима. Наставник на табли црта табелу за уписивање бодова. Контролише тачност одговора и уписује поене за сваку екипу у табели.

Тема: БАЛКАН И МАКЕДОНИЈА ПОД ОСМАНЛИЈСКОМ ВЛАШЋУ

Укупно часова: 12

Резултати учења:

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. објашњава османлијски систем управљања државом;
2. наводи и разликује облике отпора балканских народа против османлијске власти;
3. наводи примере устанака на Балкану и Македонији против османлијске власти и разуме њихов значај;
4. објашњава демографске, социјалне и економске промене на Балкану и Македонији под османлијском влашћу;
5. објашњава и разликује друштвене односе у Османлијској држави у времену њеног територијалног зенита и времену њеног опадања;
6. описује привредни живот на Балкану и Македонији под османлијском влашћу;
7. наводи најважнија културна достигнућа балканских народа под османлијском влашћу и разуме њихов значај;
8. објашњава однос Османлијске државе према Охридској архиепископији у разним периодима и разуме последице њеног укидања.

Ученик/ученица ће:

1. развити поштовање културног наслеђа из османлијског периода као заједничко културно наслеђе народа Балкана.

Садржаји (и појмови)

- **Османлијска држава**
(султан, везир, диван, ејалет, спахија, јањичар, санџак, кадија, сарај, шеријатско право, Мехмед II Освајач, Сулејман Величанствени)

Стандарди оцењивања

- Објашњава политички и административни систем Османлијске државе.
- Разуме улогу јањичара у историји Османлијске државе.
- Наводи најзначајније владаре Османлијске државе и објашњава њихову улогу у јачању и проширивању државе.

• Отпори против османлијске власти на Балкану и Македонији (активан отпор, пасиван отпор, хајдучија, јатаци, харамбаша, буне)	• Наводи разлоге за отпор код балканских народа против османлијске власти. • Препознаје разлике између активног и пасивног отпора. • Наводи примере активног и пасивног отпора против османлијске власти. • Описује хајдучки покрет као најзаступљенији облик активног отпора. • Препознаје и разликује више облике отпора против османлијске власти (буне и устанци).
• Скендер-бегов устанак (Кастриоти, Ђерђ Кастриот, Скендер-бег, Кроја, Лешка лига, Торвиолско поље, заштитник Христове вере, Марин Барлети)	• Описује и разликује живот и рад Скендер-бега као дела османлијског система владања и као бунтовник против османлијске власти. • Наводи разлоге устанка Скендер-бега против османлијске власти. • Објашњава значај формирања Лешке лиге. • Лоцира на историјској карти најважније догађаје и битке из времена устанка Скендер-бега. • Објашњава значај Скендер-бега за Албанце и западноевропске државе. • Описује стање у Албанији након смрти Скендер-бега.
• Карпошев устанак (Аустро-турски рат, Карпош, мартолозбашија, Пиколомини, Скопље, куга, Селим Гирај, Леополд I, Камени мост)	• Објашњава околности у којима се догодио Карпошев устанак. • Описује Карпошев живот пре устанка. • На историјској карти лоцира територију која је била обухваћена Карпошевим устанком. • Објашњава последице Карпошевог устанка. • Разуме значај Карпошевог устанка у историји Македоније.
• Демографске, социјалне и економске промене после османлијског освајања Балкана и Македоније (колонизација, Јуруци, Јевреји, Роми, исламизација, Мехмед-паша Соколовић, тимарско-спахијски систем, аскер, раја, девширме, десетак)	• Објашњава и разликује процесе колонизације и исламизације на Балкану и Македонији. • Објашњава разлоге насељавања Јевреја у Османлијској држави. • Објашњава тимарско-спахијски систем у Османлијској држави. • Описује социјалну структуру становништва у Османлијској држави. • Наводи примере утицаја Османлијске државе на свакодневни живот људи на Балкану.
• Привреда и свакодневни живот на Балкану и Македонији под османлијском влашћу (земљорадња, сточарство, рударство, занати, Долјански панађур)	• Описује привредни живот на Балкану и Македонији под османлијском влашћу. • Наводи значајније рударске центре на Балкану и Македонији. • Наводи примере значајнијих заната и вашара у Македонији за време османлијске власти. • Разликује сеоску и градску привреду.

• Култура и културно наслеђе Балкана и Македонији од XV до XVIII века (манастири, књижевни центри, Христофор Жефаровић, Стематографија, пећинске цркве, копаничарство, џамија, турбе, амам, хан, безистен, сахат кула, вакаф, оријентална архитектура, медреси, оџе, дамаскини)	• Објашњава најважнија културна достигнућа балканских народа под османлијском влашћу. • Наводи примере османлијске архитектуре на територији Балкана и Македоније. • Објашњава преко примера утицај османлијског наслеђа на културу и уметност данашњих народа на Балкану (музика, кујна и друго). • Препознаје важност историјских споменика из османлијског периода као заједничког културног наслеђа народа на Балкану.
• Положај Охридске архиепископије у Османлијској држави (Св. Софија, Св. Богородица Перивлепта, Атанасиј I, Арсениј, Мустафа III, Цариградска патријаршија)	• Објашњава разлоге за различит однос Османлијске државе према Охридској архиепископији у разним периодима историје. • Наводи примере веза Охридске архиепископије са европским владарима и католичком црквом. • Објашњава односе између Охридске архиепископије и Цариградске патријаршије. • Наводи разлоге за укидање Охридске архиепископије. • Разуме значај укидања Охридске архиепископије у историји Македоније.
Примери активности • Ученици подељени у четири групе истражују на интернету разне аспекте политичког и административног система Османлијске државе. Притом, прва група истражује владавину султана, друга о везирима и њиховој улози у османлијској власти, трећа о административној подели у Османлијској држави, а четврта о османлијској војсци и јањичарском корпусу. Групе презентују своја сазнања, а затим преко дискусије се извлаче закључци да је Османлијска држава била добро организована држава са теократским и централизованим карактером. Ова активност подстиче развој вештина за истраживање, тимски рад, критичко размишљање и боље разумевање начина функционисања Османлијске државе. • Ученици прате визуелну презентацију о Отпору против османлијске власти на Балкану и Македонији, при чему добијају релевантне информације за тему. Затим наставник на табли црта упоредну табелу, при чему на левој страни пише „пасивни отпор“, а на десној „активни отпор“. Сваки ученик добија задатак да попуни табелу са облицима пасивног и активног отпора. Затим ученици заједно са наставником проверавају тачност њихових одговора и по потреби наставник додатно објашњава облике отпора. Ова активност подстиче критичко размишљање, упоредну анализу и продубљено разумевање сличности и разлика међу облицима ктивног и пасивног отпора. • Ученици подељени у пет група истражују. Прва група истражује о животу и делу Ђерђа Кастриота (Скендер-бег). Друга група истражује о разлозима за подизање устанка и територијама којима су били обухваћени. Трећа група истражује о формирању и	

значају савеза из Леша. Четврта група истражује о гушењу устанка Скендер-бега након његове смрти и резултатима устанка, а пета група истражује о животу у Албанији под османлијском влашћу. Групе израђују презентације и истичу најзначајније догађаје из времена устанка Скендер-бега и након целосног успостављања османлијске власти над албанским територијама. Ова активност подстиче критичко размишљање, вештине за истраживање, тимски рад и продубљено разумевање разних аспеката из живота и устанка Скендер-бега.

- Ученици су подељени у неколико мањих група. Свака група добија разне „историјске изворе“ повезане са Карпошевим устанком, односно кратке делове историјских докумената, описе догађаја и имена личности и локација. Задатак ученика је да анализирају ове информације и да „реконструишу“ причу о устанку.

Групе треба да одговарају на кључна питања као:

- Ко је био Карпош и каква је била његова улога?
- Који су били разлози за устанак?
- Које су области биле обухваћене устанком?
- Који су били главни догађаји?
- Како се завршио устанак и које су биле последице?

Откако заврше задатак, свака група презентује своје налазе, а затим следи дискусија где се упоређују разне „реконструкције“ и разговара се о томе како историчари раде са ограниченим информацијама да би разумели догађаје из прошлости. Ова активност подстиче ученике да размисле критички, да анализирају информације и да сарађују, истовремено учећи о важном догађају из македонске историје на интерактивни начин.

- Ученици се деле у групе и свака група истражује о једном аспекту из свакодневног живота људи у Османлијској држави: храна, одећа, обичаји, породица. Циљ је да све групе заједно припреме један велики постер, на коме ће бити приказан сваки аспект живота преко фотографија које ученици налазе на интернету, штампају их, секу и лепе на великом постеру под одговарајућим насловима, при чему воде рачуна да на сликама буду приказани људи из свих друштвених, социјалних и родних категорија. Затим свака група користи слике да би описала аспект из свакодневног живота на коме је радила. На крају, у отвореној дискусији заједнички се закључује да свакодневни живот људи у Османлијској држави у великој мери разликује зависно од друштвене и социјалне категорије којој су припадале. Ова активност подстиче ученике да истражују, да раде у тиму и да представљају своја сазнања на визуелан и информативни начин.
- Ученици подељени у две групе добијају задатак да представљају замишљену ситуацију у којој: 1. Ученици из групе А су путописци, који су посетили село у Македонији под османлијском влашћу и након враћања записују „своје утиске“. У тексту ученици објашњавају привредни живот села и истичу разлике са градском привредом.
2. Ученици из групе Б су путописци који само што су посетили Долјански вашар и записују „своје утиске“ о ономе што су видели на вашару. Ученици у тексту описују најпознатије вашаре на Балкану и објашњавају њихов значај за историју Балкана и Македоније. Ова активност подстиче развијање критичког размишљања, креативно писање и дубље разумевање разних аспеката из живота на Балкану под османлијском влашћу.
- Ученици подељени у групе одређују објекте или грађевине у својој близини које датирају из османлијског периода. Затим истражују и по

могућности посећују те објекте, при чему сакупљају фотографије објеката и информације о њима. Помоћу сакупљених информација и фотографија, ученици израђују презентацију о објектима у њиховој близини и презентују је на часу. Затим заједно са наставником дискутују о значају историјских споменика из османлијског периода као заједничког културног наслеђа народа на Балкану. Ова активност подстиче истраживачке вештине, тимски рад, синтезу кључних информација и продубљено разумевање значаја историјских споменика из османлијског периода.

- Наставник дели ученике у четири групе и даје им задатак да истражују. Прва група истражује односе Охридске архиепископије са османлијским властима у разним периодима. Друга група истражује о односима Охридске архиепископије са европским владарима и католичком црквом. Трећа група истражује о односима Охридске архиепископије са Цариградском патријаршијом, а четврта група истражује разлоге за укидање Охридске архиепископије. Затим све три групе израђују презентације где истичу сазнања до којих су дошли током истраживања. Ова активност подстиче критичко размишљање, вештине за истраживање, тимски рад и продубљено разумевање разних аспеката положаја Охридске архиепископије у Османлијској држави.
- Наставник организује квиз знања за утврђивање и систематизацију теме. Дели ученике у три екипе (А, Б, В), водећи рачуна о уједначености екипа. Објашњава правила квиза: 1. Свака екипа бира по једног ученика који ће одговарати на питања. Остали чланови екипе учествују у формулисању одговора. Наставник чита питање за екипу А (питања за квиз су у облику презентације, илустрована одговарајућим сликама или цртежима), која одговара. За тачан одговор добија се 1 поен. 2. Ако екипа А не зна одговор или одговори погрешно, одговара екипа Б. За тачан одговор добијају 1 поен, ако погреше или не знају одговор одговара екипа В. 3. На друго питање прво одговара екипа Б по истом принципу, на треће екипа В и тако до краја листе са питањима. Наставник на табли црта табелу за уписивање бодова. Контролише тачност одговора и уписује поене за сваку екипу у табели.

ИНКЛУЗИВНОСТ, РОДНА РАВНОПРАВНОСТ/СЕНЗИТИВНОСТ, ИНТЕРКУЛТУРНОСТ И МЕЂУПРЕДМЕТНА ИНТЕГРАЦИЈА

Наставник обезбеђује инклузивност кроз укључивање свих ученика у све активности током часа. Притом, омогућава сваком детету да буде когнитивно и емотивно ангажовано кроз коришћење одговарајућих методичких приступа (индивидуализација, диференцијација, тимски рад, вршњачка подршка). У раду са ученицима са сметњама у развоју примењује индивидуални образовни план (са прилагођеним Исходима учења и стандардима за оцењивање) и увек када је могуће користи додатну подршку других лица (лични и образовни асистенти, образовни медијатори, тутори волонтери и професионалци из школа са ресурсним центрима). Редовно прати све ученике, посебно оне из осетљивих група, како би на време идентификовао потешкоће у учењу, подстицао их и пружао подршку у остваривању исхода учења.

У реализацији активности наставник подједнако третира и дечаке и девојчице, водећи рачуна да им не додељује родно стереотипне улоге. При формирању група за рад настоји да обезбеди равнотежу у погледу пола. При избору додатних наставних материјала користи илустрације и примере који су родно и етнички/културно сензитивни и подстичу родну равноправност, односно промовишу интеркултурализам.

Увек када је могуће, наставник користи интеграцију тема/садржаја/појмова при планирању и реализацији наставе. Интеграција омогућава ученицима да укључе перспективе других наставних предмета у оно што проучавају у овом наставном предмету и да повежу знања из различитих области у једну целину.

ОЦЕЊИВАЊЕ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

Да би ученицима омогућио постизање очекиваних стандарда оцењивања, наставник континуирано прати активности ученика током наставе и учења и прикупља информације о напредовању сваког ученика. За учешће у активностима ученици добијају повратну информацију у којој се указује на степен успешности у реализацији активности/задатка и дају се правци за унапређење (формативна оцена). У ту сврху наставник прати и оцењује:

- усмене одговоре на питања наставника или саученика,
- истраживачке активности за прикупљање података,
- израде (мултимедијалне презентације, постери, брошуре и друге врсте презентација),
- допринос раду у малим групама,
- домаћи задаци и
- одговоре на квизове и тестове.

По завршетку учења сваке теме, ученик добија бројчану сумативну оцену за постигнуте стандарде оцењивања. Сумативна оцена се добија као комбинација резултата постигнутог на тесту знања у комбинацији са оценом напретка утврђеном кроз различите технике формативног оцењивања. Током и на крају школске године ученик добија бројчане оцене.

Почетак имплементације наставног програма	Школска 2025/2026. година
Институција/ Носилац програма	Биро за развој образовања
Сагласно члену 30, став 3 Закона о основном образовању („Службени гласник Републике Северне Македоније“ бр. 161/19, 229/20 и 3/25) министарка за образовање и науку доноси наставни програм из <i>Историје</i> за VII разред.	бр. 12-1900/4 29.1.2025. година Министарка за образовање и науку, проф. др Весна Јаневска, с.р. _____